

De dichtheid VAN DE LEEGTE

Een andere kijk op de Groene Singel

ANTOINETTE MAS [ARCHITECT EN STUDENT STEDENBOUW EN RUIMTELIJKE PLANNING, FACULTEIT ONTWERPWETENSCHAPPEN, UNIVERSITEIT ANTWERPEN]
ELS DE VOS [DOCENT FACULTEIT ONTWERPWETENSCHAPPEN, UNIVERSITEIT ANTWERPEN]

Voor planologen en beleidsmakers is de Antwerpse Groene Singel een belangrijk element in het Ruimtelijk Structuurplan Antwerpen¹. Zij beschouwen deze zone immers als een onbenutte bufferruimte die mogelijkheden biedt om een aantal tekorten in de verdichte binnenstad op te vangen. Men zou er bijvoorbeeld publieke voorzieningen kunnen bouwen en ‘groen’ kunnen aanleggen: parken, speel- en sportterreinen, scholen, kinderopvang, feestruimten en sporthallen. Een visienota uit 2009 pleit ervoor om het bermenlandschap in de toekomst aantrekkelijker en publiek toegankelijk te maken. De Groene Singel wordt dus gezien als een soort brug tussen de binnen- en de buitenstad die de bestaande formele parken met elkaar kan verbinden².

Maar wat gebeurde er in de loop der jaren op het terrein zelf? Liggen deze gronden, die als restruimten van infrastructurele ontwikkelingen beschouwd worden, effectief braak? En zijn ze wel onbenut? Als nevenproduct van de aanleg van de Ring, de Singel en de spoorweg lijken ze oninteressant voor economische activiteiten. De lage luchtkwaliteit en de hoge geluidshinder maken ze ook niet echt geschikt voor openbare gebouwen. Scholen bijvoorbeeld, zouden er alleen maar kunnen komen als men er zuiveringsinstallaties plaatst.

In deze bijdrage willen we de ‘andere’ kant van de Groene Singel laten zien en een aantal onvermoede kwaliteiten van de heden-daagse stedelijke omgeving onder de aandacht brengen. Deze ruimte blijkt immers betekenisvol te zijn voor een publiek met verschillende levensstijlen: jongeren, daklozen, cruisers, graffiti-kunstenaars. Hun gebruik van deze onconventionele publieke ruimte kan gelezen worden als een vorm van kritiek op onze overgereguleerde samenleving.

Publieke ruimte in Antwerpen

Bij de vormgeving van stedelijke centra staan veiligheid, consumptie en vermaak nog altijd voorop. Door allerlei regelgevingen en veiligheidsmaatregelen komt de spontane ontmoeting in de publieke ruimte er onder druk te staan. De inrichting van het publiek domein is vaak gericht op het aantrekken van één bepaalde doelgroep, waar alle andere voor moeten wijken: de ‘doorsnee blanke middenklasse’.³ Een stad is echter geen monocultuur waar alleen de normen en waarden van die middenklasse

gelden. Stedelijkheid behelst sociale diversiteit, dynamiek en confrontatie. Ware publieke ruimte wordt niet alleen van bovenaf gestuurd, maar ontstaat wanneer diverse sociale groepen haar gebruiken, ook de groepen die het beleid niet voor ogen heeft.⁴ Dit uitgangspunt is vaak ver te zoeken in de volledig gecontroleerde ruimte, maar vinden we wel terug in de onbestemde restruimten van de Groene Singel die zich aan de rand van de historische binnenstad bevinden.

Uit een onderzoek naar informeel gebruikte plaatsen in Antwerpen kwam de Groene Singel naar voren. Men gebruikte bij wijze van test de methode van het ‘lijnlopen’, die binnen de architectuur-discipline voor het eerst door Wim Cuyvers werd toegepast⁵: men tekent een aantal willekeurige lijnen op een kaart en tracht die zo nauwkeurig mogelijk langs te lopen, zonder zich te laten afleiden door (toeristische) bezienswaardigheden. Door een lijn te volgen in plaats van straten, raakt de wandelaar vervreemd van de bestaande context. De kennis van de plaats wordt vervangen door de ervaring van de ruimte. Men focust niet op het ‘daar’ van de eindbestemming maar observeert aandachtig het ‘hier en nu’. Tegelijk stuit men op de grens tussen publieke en private ruimte, aangezien de getrokken lijn dwars door gebouwen en terreinen heen loopt die niet altijd publiek toegankelijk zijn. Men wordt geconfronteerd met ongekende ruimten die niet langs de geijkte paden liggen. Om deze ruimten in Antwerpen te ontdekken, werden looplijnen getrokken doorheen de stad. Bij het volgen van de lijnen werden in de zone van de Groene Singel telkens sporen van informeel ruimtegebruik gevonden. De onderzoeker besloot de Groene Singel af te lopen om dat gebruik in kaart te brengen (zie kaart 1).

Van de activiteiten in de restruimten van de Groene Singel getuigen fysieke sporen zoals sigarettenpeuken, papieren zakdoekjes, condooms, lege drankflessen, kledij en matrassen. Het zijn deze

¹ Dit artikel is gebaseerd op het mastereindwerk Architectuur met gelijknamige titel (2013) van Antoinette Mas aan de opleiding Architectuur van de faculteit Ontwerpwetenschappen, Universiteit Antwerpen.

² HAINE Kitty, *Durven dromen van een groene rivier*, Visienota, Autonom Gemeentebedrijf Stadsplanning Antwerpen, (2009) Beschikbaar op [http://www.antwerpen.be/docs/Stad/Stadsvernieuwing/Synthesenota_Groene_Singel_\(S\).pdf](http://www.antwerpen.be/docs/Stad/Stadsvernieuwing/Synthesenota_Groene_Singel_(S).pdf)

³ ECKHOUDT Bart, We’re Working on It’. Urban Renewal in Antwerp, *OASE*, nr. 89, (2013), 28-39.

⁴ DEUTSCHE Rosalyn, *Evictions – Art and Spatial Politics*, Cambridge: The MIT Press, (1996).

⁵ Wim Cuyvers paste deze methode voor het eerst toe in 1996, samen met architectuurstudenten van Sint Lucas Gent, in een onderzoek naar Sarajevo na de burgeroorlog. Zie ook: SCHOEMAKER Jacqueline, *De ongedeelde stad/The Undivided City*, Eindhoven: Onomatopoe (2012).